

Frydenborg

Beretning for arkæologisk prøvegravning
Selvvalgt forskning med støtte fra Kongernes Nordsjælland

Forfattere: Tim Grønnegaard og Kjartan Langsted

Titel: Frydenborg - Beretning for arkæologisk prøvegravning. Selvvalgt forskning med støtte fra Kongernes Nordsjælland

Forfattere: mus. insp. Tim Grønnegaard og mus. insp. Kjartan Langsted

Ansvarshavende redaktør: Museum Nordsjælland

Udgivelsesår: 2022

Rapporten er publiceret på www.nationalparkkongernesnordsjaelland.dk Udarbejdet for Nationalpark Kongernes Nordsjælland

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Bedes citeret: Grønnegaard, T. & Langsted, K. (2022). Frydenborg - Beretning for arkæologisk prøvegravning. Selvvalgt forskning med støtte fra Kongernes Nordsjælland. Museum Nordsjælland og Nationalpark Kongernes Nordsjælland

Indholdsfortegnelse

Resumé	s. 3
Undersøgelsens forhistorie	s. 5
Administration	s. 5
Træk af Frydenborgs historie	s. 5
Øvrige data	s. 6
Topografi, terræn og undergrund	s. 6
Udgravningsmetode	s. 6
Resultater	s. 7
Konklusion	s. 7
Litteratur	s. 8
Figurer	s. 9
Lister	s. 16

Resumé

På prøvegravningen blev fundet talrige uregelmæssige gruber med fund af tegl og tagskifer, der efter alt at dømme er nedbrydningsmateriale fra jagtslottet Frydenborg. Fund af en mønt fra 1655, keramik og metal har også generelt en datering, der svarer til tiden kort forud for slottets nedrivning 1668. Gruberne er imidlertid for usystematiske til at være spor efter sløjfede fundamenter fra slottet. Selve bygningen må derfor have stået i umiddelbar nærhed, men den nøjagtige placering er stadig usikker.

FRYDENBORG
MNS50716
OVERSIGTSKORT

Lokaliteten er indsat på kortet.

Fig. 1

Undersøgelsens forhistorie

Museum Nordsjælland indgik 2021 en samarbejdsaftale med Nationalpark Kongernes Nordsjælland om arkæologiske undersøgelser af det tidligere lystslot Frydenholm. Det "kongelige sommerhus" blev opført i 1500-tallet af Frederik II og nedrevet af Frederik III 1668. Slottets fundamenter blev frilagt ved en arkæologisk udgravning 1911 (se fig. 20), men det var uvist, om de stadig var bevaret og om der var yderligere spor under mulden. Det ville derfor være relevant at få slottet stedsfæstet og undersøgt, så vi kunne blive klogere på slottet og dets plads i historien omkring Frederiksborg Slot. Formålet med en prøvegravning på stedet var derfor at klarlægge, om der var grundlag for yderligere undersøgelser af Frydenborg.

Administration

Projektejeren var Nationalparkens sekretariat v. Anders Kring Mortensen, som godkendte Museum Nordsjællands budget for undersøgelsen.

Projektet blev gennemført af Museum Nordsjælland i samarbejde med den private lodsejer Gert Ryder, Frydenborgvej 4.

Træk af Frydenborgs historie

Frydenborg stammer fra Frederik II's tid (1559-88). Det var et moderne renæssancelystslot af typen en "fortættet plan" (Madsen 2006). I modsætning til de store tre- og firefløjede slotte, skulle de små lystslotte kun bestå af en enkelt bygning med tårne (fig. 21-22). Det lille skifertækkede lysthus med fire hjørnetårne, mange karnapper og fløjstænger benyttedes vistnok jævnligt i Frederiksborgs ældste tid, og endnu en junidag i 1624 var der et intimt fyrsteligt kalas herude. Men derefter forfaldt det, og Christian IV måtte gentagne gange give ordre til istandsættelser. Der holdtes kaniner derude, kaninbakken bag Frydenborg dukker hyppigt op i regnskaberne, og de små dyr vogtedes en overgang af en kgl. hattemager. Men Frederik III havde andre forestillinger om charmen ved skovture og lod Frydenborg nedbryde sommeren 1668 (Steenberg 1950).

Resterne af Frydenborg blev undersøgt af Nationalmuseet 1911 v. Mouritz Mackeprang, som konkluderede, at de fundne bygningsrester måtte være Frydenborg, idet de to typer teglsten, der blev fundet her, var identisk med dem, der blev fundet i Frederiksborgs indre slotsgård.

Den nøjagtige placering af Frydenborg gik siden i glemmebogen. I en artikel i Frederiksborg Amts Avis fra 1996 (fig. 19) nævnes, at lokale beboere stadig mente at kunne udpege stedet og havde opsamlet munkesten, tagskifer og blyindfatninger.

Øvrige data

Undersøgelsen blev udført i perioden 3.-9. juni 2021.

Daglig leder var mus. insp. Kjartan Langsted, ansvarlig leder mus. insp. Esben Aarsleff. Som assistent og detektorfører medvirkede arkæolog Tobias Mortensen.

Maskinkraften, en 14T gravemaskine på bælder, blev leveret af entreprenørfirmaet Brdr. Jørgensen A/S og ført af Steen Jørgensen.

Undersøgelsen blev besøgt af Frederiksborg Amts Avis, som resulterede i en helsides artikel 4/6-2021 (fig. 18).

Topografi, terræn og undergrund

Undersøgelsesområdet er afgrænset af Frydenborgvej mod nord, af et træbevokset område mod øst og syd og af ejendommens have mod vest og ligger lige syd for Hillerød Teglværk. Det ligger nær toppen af en langstrakt NV-SØ-gående højning.

Undergrunden på stedet er rent sand.

Udgravningsmetode

Der fandtes ikke nogen præcis lokalisering af fundamentsresterne fra udgravningen 1911 ud over beskrivelsen "på sydsiden af den umiddelbart syd for Hillerød Teglværk liggende grus- og lergrav". Det eneste jordstykke tæt syd for teglværket, der reelt var tilgængeligt for arkæologisk undersøgelse, var det 55 x 40 m store græsareal øst for ejendommen Frydenborgvej 4, som derfor blev udvalgt.

Her blev udlagt 4 prøvegrøfter VSV-ØNØ (parallelt med matriklens skel) med 6 meters mellemrum (se fig. 2). I første omgang blev gravet ned til toppen af undergrunden, hvor diverse anlæg og fyldskifter fremstod i fladen.

Grøfter og anlæg blev opmålt med gps (fig. 3).

Under afgravningen blev fladen jævnligt afsøgt med detektor, ligesom græsoverfladen og de påviste anlæg. Hvor det var muligt, blev detektorfund og øvrige fund henført til anlægsnummer, ellers blot til grøftnummer.

I anden omgang blev de teglholdige anlæg afgravet med maskine og der blev udvidet mellem to grøfter.

Undersøgelsen blev fotodokumenteret med digitalfotos.

RESULTATER

Nedgravninger med teglbrokker

I alle grøfterne fandtes uregelmæssige gruber, stedvis med teglbrokker (fig. 3-6): A1-3 og A7-14. Gruberne var 4-8 m brede og nedgravet ca. 40 cm i undergrunden. Gruberne dannede ikke nogen form for systematik eller regelmæssighed, så det kunne udelukkes, at der var tale om opgravede fundamenter.

I A2 fandtes en fragm. plade af sort skifer (fig. 8), hvor der langs den ene side var en fin tilretning, der viste, at den var en del af en tagplade. På udgravningen 1911 blev fundet talrige skiferstumper, som fik udgraveren til at konkludere, at bygningen havde været tækket med dette materiale.

I A2 fandtes endvidere en jernnagle, en blyindfatning til en vinduesrude samt en musketkugle (fig. 9), som alle viser, at materialet i opfyldningen her efter alt at dømme er nedbrydningsmateriale fra jagtslottet.

Øvrige fund

Den mest veldaterede genstand var fundet af en 2 skilling fra Frederik III dateret 1655 (fig. 7), dvs. 13 år før slottets nedrivning.

Af keramik fandtes dels en stjert fra en indvendigt glaseret stjertpote (fig. 13), dels et skår fra et hornmalet fad (fig. 10) og et sideskår af stentøj (fig. 12), som alle meget vel kan stamme fra slottets tid.

Metalfundene var næsten alle af bly (fig. 11, 15 og 16) og var dels vinduesindfatninger, dels bøjet pladebly, fladt stangmetal og nitteender.

Endelig kan nævnes tre usædvanligt små gule teglsten (fig. 14) med de regelmæssige mål 16 x 8 x 4 cm, dvs. to af stenene ved siden af hinanden danner et kvadrat og to bredder svarer til én længde. Det er påfaldende, at man på udgravningen i 1911 fandt en lille tilbygning til langmuren, hvor hele den mod muren vendende bagmur var opført af sten af præcis disse dimensioner. Det er endnu et væsentligt argument for, at de fundne bygningsrester stammer fra slottet. De hjemtagne sten har en glat overside og en ru underside, hvilket taler for, at de måske kan have tjent som gulvfliser.

KONKLUSION

På prøvegravningen blev fundet talrige uregelmæssige gruber med fund af tegl og tagskifer, der efter alt at dømme er nedbrydningsmateriale fra jagtslottet Frydenborg. Fund af en mønt fra 1655, keramik og metal har også generelt en datering, der svarer til tiden kort forud for slottets nedrivning 1668. Gruberne er imidlertid for usystematiske til at være spor efter sløjfede fundamenter fra slottet. Selve bygningen må derfor have stået i umiddelbar nærhed, måske under den nuværende gård Frydenborgvej 4. På kortet fra 1776 (fig. 24) er stednavnet Frydenborg indtegnet, men uden egentlig punktangivelse. Dette til trods for, at der i Pontoppidans Danske Atlas fra 1764 er nævnt, at rudera (ruiner) af det kongelige "Sommer-Huus" stadig var synlige (fig. 23). Stednavnet fra 1776 er angivet vest for det udgravede område, selv om Mackeprang nævner, at de udgravede ruiner lå syd for teglværket. Der hersker med andre ord stadig usikkerhed om slottets nøjagtige placering og

et gennembrud vil formentlig først kunne komme i forbindelse med eventuelle fremtidige anlægsarbejder på de omkringliggende ejendomme eller måske ved en georadarundersøgelse.

Hillerød 5. august 2022

Tim Grønnegaard
Arkæolog cand. phil.
Museum Nordsjælland

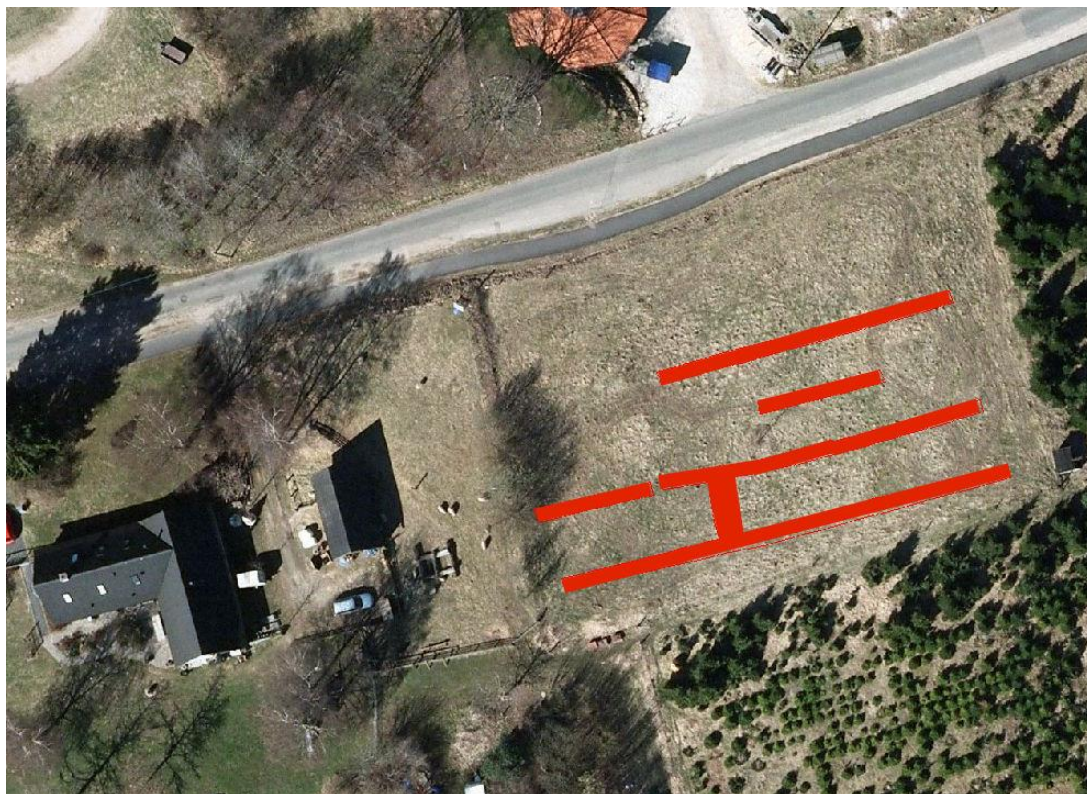
Litteratur:

Madsen, Lennart	2006	Hercules von Oberberg – en renæssancearkitekt i hertugdømmet Slesvig. Sønderjysk Månedsskrift 3, 2006.
Steenberg, Jan	1950	Christian IV's Frederiksborg. Frederiksborg Amts Historiske Samfund. Hillerød 1950.

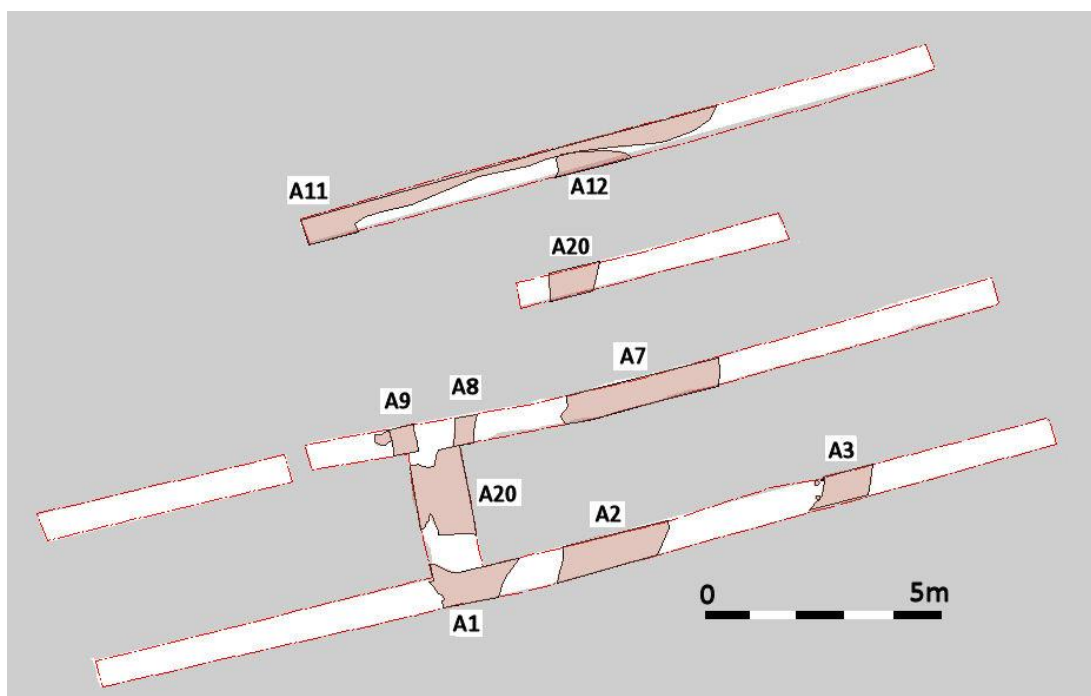
Pressen på besøg på undersøgelsen. Th. ses Kjartan Langsted og Tobias Mortensen.
I forgrunden tv. ejeren Gert Ryder.

FRYDENBORG
MNS50716
OVERSIGT SØGEGRØFTER

Søgegrøfterne er indsat på luftfotoet.

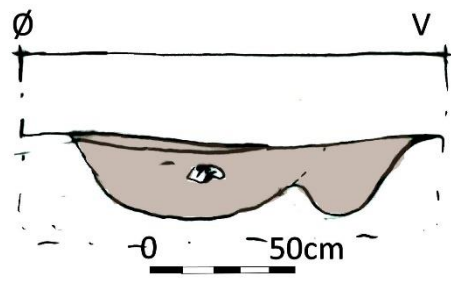
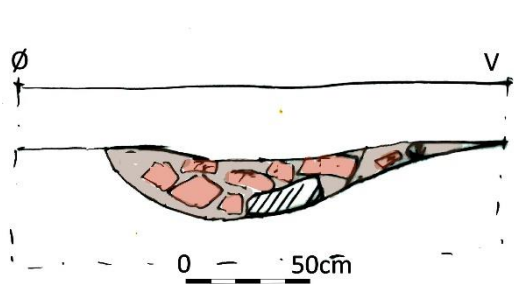
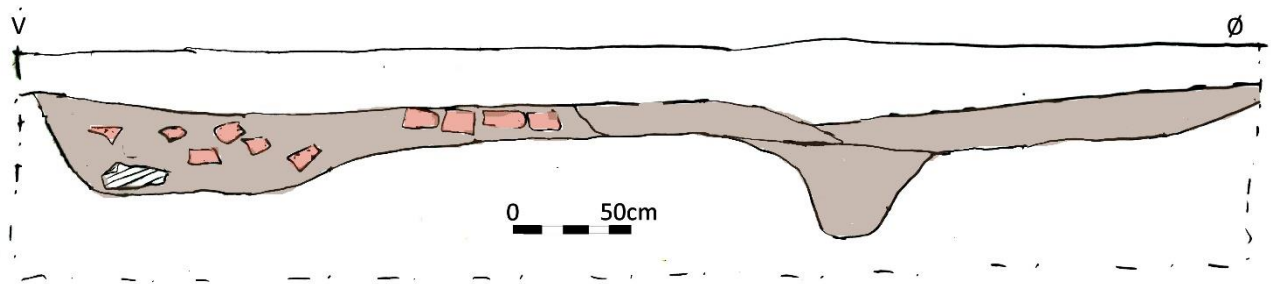
Fig. 2

Plantegning med anlægsspor.

Fig. 3

FRYDENBORG
MNS50716
SNITTEGNINGER

Nedgravning A9, set fra N.

Fig. 6

FRYDENBORG
MNS50716
GENSTANDSFOTOS

x1 2 Skilling Frederik III.
 Detektorfund, løsfund.
 Fig. 7

x2 Skiferplade (formentlig fragm.
 tagplade) med opr. kant i den højre side.
 Fra A2.
 Fig. 8

Div. detektorfund fra A2: Jernnagle,
 blyindfatning og musketkugle.
 Fig. 9

x4 Skår fra hornmalet fad. Fra A7.
 Fig. 10

FRYDENBORG
MNS50716
GENSTANDSFOTOS

x5 Div. detektorfund (bly) fra søgegrøft 1.

Fig. 11

x6 Stentøj fra søgegrøft 1. Fig. 12

x7 Stjert fra indvendigt glaseret
stjernepotte. Fra søgegrøft 1.
Fig. 13

x8 Små teglsten (gulvklinter?) 16 x 8 x 4 cm fra søgegrøft 1.
Fig. 14

x9 Div. detektorfund (bly) fra søgegrøft 2. Fig. 15

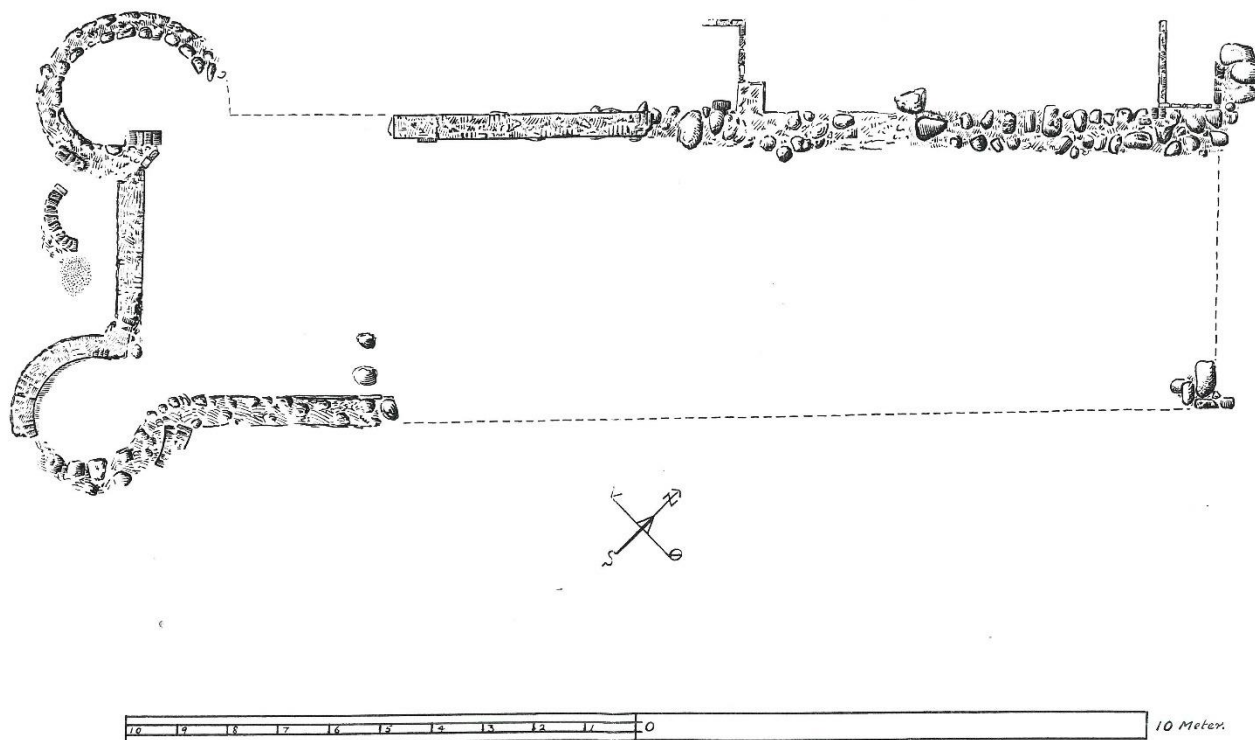

x10 Detektorfund (bly), løsfund.
Fig. 16

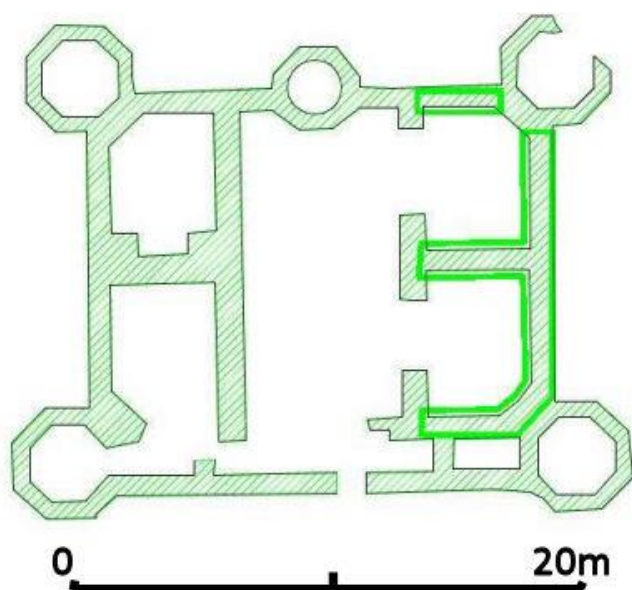
x11 Detektorfund (kugle), løsfund.
Fig. 17

FRYDENBORG
MNS50716
UDGRAVNING 1911

Fundamentsrester fra Frydenborg opmålt af S. A. Claudi-Hansen efter udgravningen 1911.

Fig. 20

Grundplan af jagtslottet Grøngård, opført 1570, der i dimensioner og hjørnetårne minder om en tofløjet udgave af Frydenborg.

Fig. 21

Samtidig afbildning af Grøngård ved Tønder på kort over Tønder Amt fra 1615.

Fig. 22

FRYDENBORG

MNS50716

AFTEGNING PÅ KORT FRA 1776

En fjerding Mil Øst til Norden fra Fridrichsborg, var forðum ogsaa et Kongeligt Sommer-Huus til Forlystelse i Skoven. Anno 1659 blev det ødelagt af de Svenske. Nogle Rudera sees endnu, som bevare Ihusom-melsen og Navnet, hvilket skal have været **Frydensborg**.

Udsnit af E. Pontoppidans "Den Danske Atlas" fra 1764, hvor "rudera" fra Frydenborg nævnes. Fig. 23

Udsnit af kort over Steenholt's Indelukke fra 1776. Stednavnet Frydenborg er aftegnet. Fig. 24 Den omtrentlige beliggenhed af prøvegravningen er indsat på kortet.

FRYDENBORG
MNS50716
LISTER

ANLÆGSLISTE

Id...		Data		
. Δ	Hoved...	Under...	Start Datering	Slut Datering
A1	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A2	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A3	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A4	Fyldskifte	Fyldskifte	Udateret	Udateret
A5	Fyldskifte	Fyldskifte	Udateret	Udateret
A6	Fyldskifte	Fyldskifte	Udateret	Udateret
A7	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A8	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A9	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A10	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A11	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A12	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A13	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)
A14	Grube	Grube	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)

FUNDLISTE

Identifik...		Data					
.. Δ	. Δ	Materiale	Genstand	Start Datering	Slut Datering	Antal	D
X1		Sølv	betalingsmiddel, mønt	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	1	
X2	A2	Sten	Bearbejdet: bygningssten	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	1	
X3	A2	Metal, andet	Metal, andet	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	3	
X4	A7	Keramik/historisk tid	Yngre rødgoods (hornmalet) vå...	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	1	
X5		Bly/tin	Bly/Tin	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	14	
X6		Keramik/historisk tid	Stentøj, bugskår	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	1	
X7		Keramik/historisk tid	Yngre rødgoods, (stjertpottego...	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	1	
X8		Bygningskeramik	Tegl, andet format (ikke munk...	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	3	
X9		Bly/tin	Bly/Tin	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	9	
X10		Bly/tin	Bly/Tin	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	1	
X11		Metal, andet	Metal, andet	Nyere tid (1661 -)	Nyere tid (1661 -)	1	

FOTOLISTE

Identif...		Data					
..	△	Motiv	Filmtype	FilmFormat	Dato	Fotograf	
0	1	Arbejdsbillede	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Aarsleff, Esben	
0	2	Arbejdsbillede	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Aarsleff, Esben	
0	3	Arbejdsbillede	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Aarsleff, Esben	
0	4	Arbejdsbillede	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Aarsleff, Esben	
0	5	A7 set fra S	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Aarsleff, Esben	
0	6	A7 set fra SV	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	7	A7 set fra S	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	8	Grøft 3 set fra V	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	9	Midten af grøft 3 set fra V	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	10	Arbejde ved grøft 4 set fra N	digitalt foto	Ikke angivet	03-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	11	Grøft 3 set fra S	digitalt foto	Ikke angivet	04-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	12	Grøft 4 set fra V	digitalt foto	Ikke angivet	04-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	13	A8 set fra S	digitalt foto	Ikke angivet	04-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	14	A9 set fra S	digitalt foto	Ikke angivet	04-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	15	A8 set fra N	digitalt foto	Ikke angivet	04-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	16	A1 set fra S	digitalt foto	Ikke angivet	04-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	17	A1 set fra S	digitalt foto	Ikke angivet	04-06-2021	Langsted, Kjartan	
0	18	A1 set fra S	digitalt foto	Ikke angivet	04-06-2021	Langsted, Kjartan	

TEGNINGSLISTE

Iden...		Data					
... Δ	Type	Målestok	Format	Beskrivelse	Dato	Tegner	
T1	Profiltegning	1:20	A3-format	Div. snittegninger	04-06-2022	Langsted, Kjartan	

Klostergade 12A, 3230 Græsted
www.nationalparkkongernesnordsjaelland.dk
knsj@danmarksnationalparker.dk
